

# بررسی عملکرد بانک مرکزی در انتشار آمار و اطلاعات با توجه به قوانین موجود

کد موضوعی: ۲۲۰

شماره مسلسل: ۱۲۴۴۲

تیرماه ۱۳۹۱

## به نام خدا

### فهرست مطالب

۱.....	چکیده
۲.....	مقدمه
۲.....	۱. بررسی وظایف و تکالیف قانونی بانک مرکزی و بانکها در ارائه اطلاعات
۶.....	۲. بررسی عملکرد بانک مرکزی در انتشار آمار و اطلاعات
۱۲.....	بحث و نتیجه‌گیری
۱۳.....	منابع و مآخذ



## بررسی عملکرد بانک مرکزی در انتشار آمار و اطلاعات با توجه به قوانین موجود

### چکیده

هدف اصلی این گزارش بررسی مطابقت عملکرد بانک مرکزی در انتشار آمار و اطلاعات پولی و بانکی با تکالیف و احکام قانونی موجود در این زمینه است. بررسی‌های مستند این مطالعه نشان می‌دهد که اولاً دوره زمانی متغیرها خصوصاً متغیرهای پولی و بانکی منسجم و سازگار نیست؛ به طوری که سال شروع پایان آمار موجود برای بسیاری از متغیرها یکسان نیست. ثانیاً استاندارد مشخصی درخصوص دوره آماری وجود ندارد؛ به نحوی که برای برخی متغیرها دوره آماری ۱۳۶۷-۱۳۸۶ است، برای برخی ۱۳۳۸-۱۳۸۷ و برای برخی دیگر ۱۳۷۰-۱۳۸۹ است، ثالثاً هرچند برخی از آمارهای موجود به روز هستند و عملکرد بانک مرکزی از این جهت قابل تقدیر می‌باشد؛ اما به روز نبودن برخی از آمارها و نشریات مهم نظیر گزارش اقتصادی و ترانزنامه بانک مرکزی (مربوط به سال ۱۳۸۷ است)، خلاصه تحولات اقتصادی (مربوط به سال ۱۳۸۹ است) و شاخص بهای عمده‌فروشی کاملاً مشهود بوده و پاسخگویی بانک مرکزی را می‌طلبد.

## مقدمه

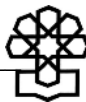
بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، براساس قوانین موجود، مسئول تهیه و آمار و اطلاعات مربوط به حوزه پولی و بانکی است. یکی از مسائلی که در شرایط فعلی وجود دارد، وقفه‌هایی است که بانک مرکزی در ارائه و انتشار آمار و اطلاعات مربوطه به صورت کوتاه مدت و بلندمدت ایجاد می‌کند. این امر می‌تواند موجب نااطمینانی نسبت به بازار پول و به تبع آن بازارهای مرتبط با این بازار شود. گزارش پیش رو عملکرد بانک مرکزی در افشا و انتشار اطلاعات مربوطه را با تکالیف موجود در این زمینه مورد بررسی قرار داده است تا به طور دقیق نسبت به این وظیفه ذاتی بانک مرکزی اظهار نظر نماید. در این راستا ابتدا وظایف و تکالیف قانونی بانک مرکزی در ارائه انتشار به روز ارائه می‌شود، در بخش بعدی عملکرد بانک مرکزی در انتشار اطلاعات مورد بررسی قرار می‌گیرد و در بخش پایانی نیز بحث و نتیجه‌گیری ارائه می‌شود.

**۱. بررسی وظایف و تکالیف قانونی بانک مرکزی و بانکها در ارائه اطلاعات**

در این بخش مفاد قانونی که از سال ۱۳۳۹ به بعد انتشار آمار و اطلاعات به روز توسط بانک مرکزی را تکلیف کرده‌اند، مورد بررسی قرار می‌گیرد.

**۱-۱. مفاد قانون بانکی و پولی کشور مصوب سال ۱۳۳۹**

در قانون بانکی و پولی کشور مواد ذیل انتشار آمار و اطلاعات توسط بانک مرکزی



را تکلیف کرده‌اند:

۱-۱-۱. ماده (۵۲) قانون بانکی و پولی کشور مصوب سال ۱۳۳۹

در ماده (۵۲) قانون بانکی و پولی تکلیف ذیل درخصوص بانک مرکزی وجود دارد:

«ماده (۵۲) - سال مالی بانک (مرکزی) در آخر اسفندماه هر سال به پایان می‌رسد. حساب‌های بانک در آخر اسفند بسته شده و ترازنامه بانک باید لااقل یک ماه قبل از تشکیل مجمع عمومی به هیئت نظار تسلیم شود.

تصویب ترازنامه از طرف مجمع عمومی برای هیئت عامل به‌منزله مفاصاحساب خواهد بود. ترازنامه پس از تصویب مجمع عمومی به دولت تسلیم گردیده و در روزنامه رسمی کشور درج می‌شود».

۱-۱-۲. ماده (۵۷) قانون بانکی و پولی کشور مصوب سال ۱۳۳۹

ماده (۵۷) قانون بانکی و پولی نیز تکلیف ذیل را درخصوص بانک مرکزی ارائه کرده است:

«ماده (۵۷) - بانک مرکزی ایران موظف است لااقل ماهی یک مرتبه صورت خلاصه از وضع حساب‌های خود طبق نمونه‌ای که به تصویب شورای پول و اعتبار می‌رسد انتشار دهد».

۱-۱-۳. ماده (۷۷) قانون بانکی و پولی کشور مصوب سال ۱۳۳۹

ماده (۷۷) قانون بانکی و پولی نیز مربوط به بانک‌های تحت نظارت بانک مرکزی بوده و چنین حکمی را بیان می‌کند:

«ماده (۷۷) - بانک‌ها موظفند ترازنامه خود را طبق نمونه مصوب شورای پول و

اعتبار لااقل در دو روزنامه یومیه کثیرالانتشار درج و یک نسخه از آخرین ترانزنامه خود را در محل بانک در جایی که در دسترس عموم باشد آگهی نمایند».

## ۲-۱. مفاد قانون پولی و بانکی مصوب سال ۱۳۵۱

در بند «ج» ماده (۲۴) قانون پولی و بانکی درخصوص انتشار اطلاعات توسط بانک مرکزی حکم ذیل عنوان شده است:

«بند «ج» ماده (۲۴) - بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، حداقل ماهی یکبار، خلاصه‌ای از وضع حساب‌های خود را انتشار خواهد داد».

۳-۱. قانون منطقی کردن نرخ سود تسهیلات بانکی متناسب با نرخ بازدهی در بخش‌های مختلف اقتصادی (با تأکید بر قانون عملیات بانکی بدون ربا)

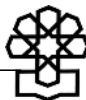
## مصوب سال ۱۳۸۵

این قانون که در سال ۱۳۸۵ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده است، حکم ذیل را برای بانک مرکزی بیان داشته است:

«ماده واحده - دولت و بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مکلفند سازوکار تجهیز و تخصیص منابع بانکی را چنان سامان دهند ...

تبصره «۱» - ...

تبصره «۲» - بانکها در اعطای تسهیلات و تأمین مالی طرح‌های دارای توجیه اقتصادی، بخش‌های خصوصی و تعاونی را نسبت به بخش دولتی در اولویت قرار دهند ...



ضمناً بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران موظف است هر شش ماه یکبار گزارشی از چگونگی اجرای این قانون را به کمیسیون اقتصادی مجلس شورای اسلامی ارسال نماید.

#### ۴-۱. مفاد قانون برنامه پنجم توسعه مصوب سال ۱۳۸۹

قانون برنامه پنجم توسعه در مواد (۵۴) و (۹۰) احکامی را به شرح ذیل ارائه کرده است:

##### ۴-۱-۱. بند «ج» ماده (۵۴) قانون برنامه پنجم توسعه

هرچند ماده (۵۴) قانون برنامه پنجم توسعه مرکز آمار ایران را تنها مرجع رسمی آمار اعلام کرده است؛ اما این حکم مربوط به آمار شاخص‌های کلان است، زیرا در بند «ج» ماده (۵۴) در کنار تکالیف قانونی عنوان شده در بندهای قبلی حکم زیر اضافه شده است:

«بند (ج) ماده (۵۴) - به دستگاه‌های اجرایی اجازه داده می‌شود در حدود وظایف قانونی خود و در چارچوب ضوابط و استانداردهای مورد تأیید شورای عالی آمار نسبت به تولید آمار تخصصی حوزه مربوط به خود اقدام نمایند. نظارت بر حسن اجرای این ماده برعهده معاونت و در صورت تفویض با معاون ذیربط آن (رئیس مرکز آمار ایران) است.»

##### ۴-۱-۲. بند «الف» و تبصره بند «ج» ماده (۹۰) قانون برنامه پنجم توسعه

در بند «الف» ماده (۹۰) بحث تکمیل بانک جامع اطلاعات مشتریان و در تبصره بند «ج» ماده مذکور، ارائه اطلاعات توسط بانک‌ها به بانک مرکزی به صورت ذیل به نظام

بانکی تکلیف شده است:

«ماده (۹۰) - به بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران اجازه داده می‌شود در سال اول برنامه، نسبت به موارد زیر اقدام نماید:

الف) تکمیل سامانه جامع تبادل اطلاعات مشتریان با مشارکت کلیه مؤسسات پولی، مالی، سازمان امور مالیاتی و سایر سازمان‌ها و شرکت‌های ارائه‌دهنده خدمات عمومی دارای اطلاعات مورد نیاز سامانه فوق،

ب) فراهم نمودن امکان احراز صحت اسناد و اطلاعات ارائه شده توسط مشتریان به بانک‌ها به صورت الکترونیکی از طریق وزارت کشور (سازمان ثبت احوال کشور) و قوه قضائیه (سازمان ثبت اسناد و املاک کشور)،

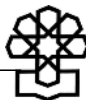
ج) فراهم نمودن امکانات اجرایی رسیدگی به شکایات معترضین نسبت به صحت اطلاعات اعتباری ثبت شده خود نزد دفاتر ثبت اطلاعات دولتی و غیردولتی.

تبصره - کلیه بانک‌ها و مؤسسات اعتباری و دستگاه‌های اجرایی مذکور در این ماده موظفند اطلاعات و آمار مورد درخواست بانک مرکزی را در اختیار آن بانک قرار دهند. حفظ اسرار حرفه‌ای آمار و اطلاعات دریافتی برعهده بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران است.»

## ۲. بررسی عملکرد بانک مرکزی در انتشار آمار و اطلاعات

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، در مجموعه آماری خود نشریه‌های مختلفی را منتشر می‌کند که شرح آن به صورت ذیل است:





## ۲-۱. آمار و اطلاعات الکترونیک

منظور از آمارهای الکترونیک اجزای مربوط به سرفصل آمار و داده‌ها در سایت بانک مرکزی است.<sup>۱</sup> دوره مربوط به اطلاعات اجزای مورد بررسی به شرح ذیل است:

### ۲-۱-۱. بانک اطلاعات سری‌های زمانی اقتصادی

دوره شروع داده‌های مربوط به این بانک اطلاعاتی برحسب متغیرهای مورد نظر متنوع است؛ اما دوره پایانی کلیه متغیرها سال ۱۳۸۷ می‌باشد.<sup>۲</sup>

### ۲-۱-۲. آمارهای اقتصادی

دوره‌های شروع و پایانی اجزای بخش آمارهای اقتصادی متنوع بوده و به صورت جدول ۱ قابل تفکیک می‌باشد:

جدول ۱. دوره آماری اجزای آمارهای اقتصادی (موجود در سایت بانک مرکزی)

دوره اتمام داده	دوره شروع داده	نام متغیر آماری
۶ ماهه اول ۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱. فعالیت ساختمانی بخش خصوصی در مناطق شهری
		۲. سری زمانی شاخص صنعت
۱۳۸۶	۱۳۵۳	۲-۱. شاخص کل تولید کارگاه‌های بزرگ صنعتی
۱۳۸۳	۱۳۵۳	۲-۲. شاخص کل مزد و حقوق
۱۳۸۶	۱۳۸۳	۲-۳. شاخص کل اشتغال کارکنان تولید کارگاه‌های بزرگ صنعتی
۱۳۸۷	-	۳. نتایج بررسی دسترسی به خدمات مالی در مناطق شهری ایران

1 . <http://www.cbi.ir/section/1378.aspx>

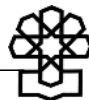
2 . <http://www.cbi.ir/page/4275.aspx>

نام متغیر آماری	دوره شروع داده	دوره اتمام داده
۴. فراداده		
۴-۱. شاخص بهای کالا و خدمات مصرفی در مناطق شهری ایران	۱۳۱۵	۱۳۹۰
۴-۲. متوسط قیمت خرده‌فروشی برخی از مواد خوراکی در تهران	۱۳۸۷	خریادماه ۱۳۹۱
۵. بررسی بودجه خانوار HES	۱۳۸۰	۱۳۸۹
۶. شاخص‌های قیمت		
۶-۱. شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی	۱۳۸۱	فروردین‌ماه ۱۳۹۱
۶-۲. شاخص قیمت تولیدکننده	۱۳۸۱	فروردین‌ماه ۱۳۹۱
۶-۳. شاخص قیمت عمده‌فروشی	۱۳۸۰	۱۳۸۶
۶-۴. شاخص‌های ماهیانه اقتصادی	۱۳۸۱	فروردین‌ماه ۱۳۹۱
۶-۵. شاخص کالاهای صادراتی	۱۳۸۵	بهمن‌ماه ۱۳۹۰
۶-۶. شاخص کرایه مسکن اجاری در مناطق شهری	۱۳۸۹	۱۳۹۰

Source: <http://www.cbi.ir/simplelist/1589.aspx>

### ۳-۱-۲. حساب‌های ملی ایران

اجزای حساب‌های ملی ایران و دوره اطلاعات موجود برای این اجزا در سایت بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در جدول ۲ ارائه شده است.

**جدول ۲. دوره آماری اجزای حساب‌های ملی ایران (موجود در سایت بانک مرکزی)**

دوره اتمام داده	دوره شروع داده	نام متغیر آماری
۱۳۸۹	۱۳۳۸	۱. حساب‌های ملی سالیانه
		۲. حساب‌های ملی فصلی
۱۳۸۹	۱۳۶۷	۱-۲. جدول سری‌های زمانی فصلی
۱۳۸۴	۱۳۶۷	۲-۲. فراداده (حساب‌های ملی)
۱۳۸۹	۱۳۸۸	۳. گزارش تحولات اقتصاد ایران در بخش واقعی
۱۳۸۶	۱۳۵۳	۴. موجودی سرمایه
۱۳۸۷	-	۵. جدول داده-ستانده اقتصاد ایران
۱۳۸۷	-	۶. ماتریس حسابداری اجتماعی
۱۳۸۶	۱۳۷۷	۷. حساب جریان وجوه
۱۳۸۷ (مقدماتی)	۱۳۷۹	۸. آمارهای مالی دولت
		۹. شاخص‌های اقتصادی
۱۳۸۶	۱۳۶۷	۱-۹. شاخص بهره‌وری
۱۳۸۶	۱۳۳۹	۲-۹. نسبت فزاینده سرمایه به تولید

Source: <http://www.cbi.ir/page/2053.aspx>

**۴-۱-۲. نرخ ارز مرجع**

آمار مربوط به نرخ ارز مرجع در سایت بانک مرکزی به روز می‌باشد.<sup>۱</sup>

**۵-۱-۲. آمارهای بانکی**

این آمارها برای دوره ۱۳۸۵ تا بهمن‌ماه ۱۳۹۰ موجود می‌باشد؛ اما صرفاً آمار

سپرده‌ها و تسهیلات اعطایی را به تفکیک استانی و مجموع ارائه می‌دهد.<sup>۲</sup>

1. [http://www.cbi.ir/exrates/rates\\_fa.aspx](http://www.cbi.ir/exrates/rates_fa.aspx)

2. <http://www.cbi.ir/simplelist/6068.aspx>

#### ۶-۱-۲. عملکرد بانک‌ها در بازار بین بانکی

اطلاعات مربوط به این بخش صرفاً برای سال ۱۳۸۸ موجود است.<sup>۱</sup>

#### ۷-۱-۲. اوراق بهادار اسلامی (اوراق مشارکت و گواهی سپرده)

آمار تجمیعی مربوط به اوراق مشارکت و گواهی سپرده طی سال‌های ۱۳۷۳ تا نه‌ماهه سال ۱۳۹۰ در سایت بانک مرکزی موجود است.<sup>۲</sup>

#### ۲-۲. نشریات آماری

منظور از نشریات آماری اجزای مربوط به بخش نشریات و پژوهش در سایت بانک مرکزی است.<sup>۳</sup> اجزای مورد نظر براساس تقسیم‌بندی بانک مرکزی به شرح ذیل می‌باشد:

#### ۱-۲-۲. نشریات ادواری

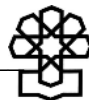
نشریات ادواری و اطلاعات مربوط به داده‌های موجود در آنها در جدول ۳ خلاصه شده است.

---

1 . <http://www.cbi.ir/simplelist/8256.aspx>.

2 . <http://www.cbi.ir/simplelist/8398.aspx>.

3 . <http://www.cbi.ir/section/1379.aspx>.

**جدول ۳. دوره آماری اجزای نشریات ادواری (موجود در سایت بانک مرکزی)**

نام متغیر آماری	دوره شروع داده	دوره اتمام داده
۱. خلاصه تحولات اقتصادی	۱۳۸۰	۱۳۸۹
۲. گزیده آمارهای اقتصادی	۱۳۸۴	بهمن‌ماه ۱۳۹۰
۳. گزارش اقتصادی و ترانزنامه بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران	۱۳۸۱	۱۳۸۷
۴. نماگرهای اقتصادی	۱۳۷۹	سه‌ماهه اول ۱۳۹۰
۵. فصلنامه آمارهای اقتصادی ایران	۱۳۸۶	۱۳۸۷
۶. فصلنامه حساب‌های اقتصادی ایران	۱۳۸۵	۱۳۸۶
۷. فصلنامه روند پژوهش‌های اقتصادی ایران	۱۳۷۰	۱۳۸۹ (شماره ۵۸ تابستان ۱۳۹۰)
۸. گزارش ارزشهای عمده، نرخ‌های بهره، قیمت طلا و نفت	۱۳۸۶	خردادماه ۱۳۹۱
۹. اخبار اقتصادی روز	۱۳۸۶	خردادماه ۱۳۹۱

Source: <http://www.cbi.ir/page/1518.aspx>

**۲-۲-۲. نشریات موردی**

آمار موجود در زیرفصل‌های این بخش پراکنده و متنوع است. جدیدترین آمار نیز مربوط به گزارش روند قیمت‌ها در سال ۱۳۸۸ می‌باشد.<sup>۱</sup>

**۲-۳. نظام پرداخت‌ها**

منظور از نظام پرداخت‌ها اطلاعات مربوط به کارت‌های بانکی، خودپردازها و پایانه‌های فروش است که آمار آن برای طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۹۰ به تفکیک ماهیانه و به‌ازای هر بانک (جداگانه و مجموع) در سایت بانک مرکزی و ذیل بخش نظام

1. <http://www.cbi.ir/simplelist/1520.aspx>

پرداخت‌ها موجود است.<sup>۱</sup>

## بحث و نتیجه‌گیری

با عنایت به بررسی‌های انجام شده در بند «۲» می‌توان نتایج ذیل را ارائه نمود:

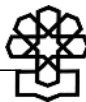
۱. وضعیت مشخصی درخصوص دوره آماری وجود ندارد؛ به نحوی که برای برخی متغیرها دوره آماری ۱۳۶۷-۱۳۸۶ است، برای برخی ۱۳۳۸-۱۳۸۷ و برای برخی دیگر ۱۳۷۰-۱۳۸۹ است.

۲. هرچند برخی از آمارهای موجود به‌روز هستند و عملکرد بانک مرکزی از این جهت قابل تقدیر می‌باشد؛ اما به‌روز نبودن برخی از آمارها و نشریات مهم نظیر گزارش اقتصادی و ترازنامه بانک مرکزی (مربوط به سال ۱۳۸۷ است)، خلاصه تحولات اقتصادی (مربوط به سال ۱۳۸۹ است) و شاخص بهای عمده‌فروشی کاملاً مشهود بوده و پاسخگویی بانک مرکزی را می‌طلبد. زیرا مغایر با حکم قوانینی است که بانک مرکزی را ملزم به انتشار عملکرد در قالب دوره یک‌ماهه و غیره می‌نماید.

۳. سرفصل‌های آماری منسجم و متشکل پولی، بانکی و ارزی در بانک مرکزی طراحی نشده است و نشریات و آمارهای مختلف، متغیرها و داده‌های مختلفی را به تصویر می‌کشند.

با توجه به نتایج فوق پیشنهادهای ذیل جهت بهبود عملکرد بانک مرکزی در تولید و انتشار اطلاعات پولی، بانکی و ارزی ارائه می‌شود:

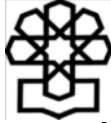
1 . <http://www.cbi.ir/simplelist/2546.aspx>



۱. تهیه یک استاندارد مشخص (ماهنامه، فصلی، سالیانه) از داده‌ها و متغیرهای پولی و بانکی که بتوان آنها را در یک دوره همسان و مشخص تولید و منتشر کرد، ضروری است.
۲. به‌روز کردن برخی از بسته‌های عملکردی و آماری از جمله گزارش اقتصادی و ترانزنامه بانک مرکزی اکیداً توصیه می‌شود.
۳. جلوگیری از انتشار نماگرها و آمار مختلف پولی و بانکی در قالب نشریات گوناگون که بعضاً آمار آن با همدیگر مغایر نیز هستند.

### منابع و مآخذ

۱. قانون بانکی و پولی، مصوب سال ۱۳۳۹ مجلس شورای ملی.
۲. قانون برنامه پنجم توسعه، مصوب سال ۱۳۸۹ مجلس شورای اسلامی.
۳. قانون پولی و بانکی مصوب سال ۱۳۵۱ مجلس شورای ملی.
۴. قانون منطقی کردن نرخ سود تسهیلات بانکی متناسب با نرخ بازدهی در بخش‌های مختلف اقتصادی (با تأکید بر قانون عملیات بانکی بدون ربا)، مصوب سال ۱۳۸۵ مجلس شورای اسلامی.
5. <http://www.cbi.ir/section/1378.aspx>.
6. <http://www.cbi.ir/section/1379.aspx>.
7. <http://www.cbi.ir/page/1518.aspx>.
8. <http://www.cbi.ir/simplelist/1520.aspx>.
9. <http://www.cbi.ir/simplelist/1589.aspx>.
10. <http://www.cbi.ir/page/2053.aspx>.
11. <http://www.cbi.ir/simplelist/2546.aspx>.
12. <http://www.cbi.ir/page/4275.aspx>.
13. <http://www.cbi.ir/simplelist/6068.aspx>.
14. <http://www.cbi.ir/simplelist/8256.aspx>.
15. <http://www.cbi.ir/simplelist/8398.aspx>.
16. [http://www.cbi.ir/exrates/rates\\_fa.aspx](http://www.cbi.ir/exrates/rates_fa.aspx).



مرکز پژوهش‌ها  
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۲۴۴۲

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: بررسی عملکرد بانک مرکزی در انتشار آمار و اطلاعات با توجه به قوانین موجود

نام دفتر: مطالعات اقتصادی (گروه بازارهای مالی)

تهیه و تدوین: صمد عزیزنژاد

ناظر علمی: احمد شعبانی

متقاضی: احمد توکلی (رئیس مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی)

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. آمار و اطلاعات

۲. داده

۳. بانک مرکزی

۴. تکالیف قانونی

۵. عملکرد

تاریخ انتشار: ۱۳۹۱/۴/۱۲